

## ЁШЛАРДА ВАТАНПАРВАРЛИК ҲИССИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА МАҚСУД ШАЙХЗОДА ИЖОДИНИНГ ЎРНИ

**Ф. Ф. Ўринбоев**

Тошкент давлат транспорт университети талабаси

**Р. Ў. Баратов**

Илмий раҳбар, Тошкент давлат транспорт университети

### АННОТАЦИЯ

Бу мақолада шоир Мақсуд Шайхзода ижодида илгари сурилган фикрлардан келиб чиқиб Республика олий таълим тизимида ёшларни Ватанга муҳаббат руҳида тарбиялаш муаммолари кўриб чиқилган. Муаллифнинг фикрича, олий ўқув даргоҳларида ёшларни Ватанга муҳаббат руҳида тарбиялашдан асосий мақсад уларни таълим жараёни орқали тарбиялаш ва маънан етук мутахассислар қилиб тайёрлашдан иборат. Муаллиф таъбири билан айтганда, Мақсуд Шайхзоданинг лирик фаласафий ва ватанпарварлик руҳида ёзилган асарлари ёшларни Ватанга муҳаббат руҳида тарбиялашда, пировардида, уларни маънавий баркамол инсонлар қилиб тарбиялашда муҳим ўрин тутди.

**Калит сўзлар:** анъаналар, ёшлар, рух, маънавий шахс, ватанпарварлик, таълим-тарбия, ватанпарварлик тарбияси, замонавий тарбия, Ватан, шеърият, мақсадлар, анъаналар, ёшлар, маънавий шахс.

### ABSTRACT

This article discusses the problems of youth education in the higher education system of the Republic in connection with the ideas put forward in the work of the poet Maksud Sheikhzade. According to the author, the main goal of educating young people in higher educational institutions is to educate them through the educational process and prepare them to become spiritually mature specialists. According to the author, the works of Maksud Sheikhzade, written in the spirit of lyrical philosophy and patriotism, play a special role in educating young people in the spirit of love for the Motherland and, ultimately, in educating spiritually developed people.

**Keywords:** traditions, Youth, Spirit, spiritual person patriotism, education, patriotism, modern education, Motherland, poetry, goals, traditions, Youth, Spirit, spiritual person.



## КИРИШ

Замонавий олам юксак технологик тараққийга дадил қадамлар билан кириб бормоқда. Шу билан бирга инсониятнинг маънавий қиёфасида ҳам ўзгаришлар кузатилмоқда. Ҳар қандай тарихий шароитда мамлакатлар тараққийини белгиловчи муҳим омиллардан бири сифатида аҳоли, айниқса ёшлардаги юксак маънавий маърифий тарбия саналади. Бунда маънавий фазилатларни юксалтириш масаласи беқиёс аҳамият касб этади. Шу маънода, ушбу вазият ижтимоий фалсафа фанининг олдида ёшларда ватанпарварлик туйғусини янада юксалтиришнинг самарали йўллари, воситалари ва механизмларини аниқлаш билан бирга, амалиётга маънавий тарбия ҳақида янада чуқурроқ билимларни тақдим этиш заруратини қўймоқда.

Бугунги кундаги таълим тараққийининг ҳозирги босқичида ёшларни тарбиялаш жараёнининг муҳим вазифаларидан бири талабада ватанпарварлик туйғусини шакллантириш ва ривожлантиришдир. Чунончи ватанпарварлик тарбияси чуқур сингдирилмас экан, ижтимоий маконда ўз ўрнига эга бўла олмайди. Амалиёт тажрибаси шуни кўрсатадики, Ватанга муҳаббат туйғусини авлоддан-авлодга етказиш инсон ҳаёти давомида амалга ошириладиган энг муҳим тарбия мезони ҳисобланади.

Мамлакатимиз ёшларда бағрикенглик ва ўзаро ҳурматни мустаҳкамлаш, уларда инсоний фазилатларни кенг шакллантириш юзасидан катта ишларни амалга оширмоқда. Зеро ёшларни ҳар томонлама баркамол инсон бўлиб вояга етказиш давлат сиёсати даражасига олиб чиқилган. Ватанпарварлик Ватаннинг ютуқлари ва маданияти билан фахрланиш, унинг характери ва маданий хусусиятларини сақлаб қолишга интилиш, Ватан манфаатларини ҳимоя қилишга интилишни назарда тутаяди. Шахсий интилишлардан ташқари, инсонга миллий ва умуминсоний қадриятларга содиқлик каби қарашлар зарур. Бу ватанпарварлик ўз Ватанига муҳаббат, барча инсонларни ягона жамиятга боғлаб турувчи муҳим фазилатдир. Фақат ўз Ватанига содиқ жамиятгина давлатни бутун ва фаровон қила олади.

## АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Ватанга муҳаббат-ватанпарварликнинг энг олий даражасидир. Мақсуд Шайхзода ижодида Ватанга бўлган муҳаббат, инсоний муносабатлар, дўстона алоқалар тимсолида ватанпарварликнинг энг юксак туйғулари сифатида асос қилиб олинган. Мақсуд Шайхзода "Учинчи китоб" (1934) тўпламида ўзбек шеърияти учун янги эркин байтдан фойдаланилади. М. Шайхзода шеърияти замонавийлик билан



чамбарчас боғлиқ ва кишиларни Ватанга бўлган ҳиссини орттириб боради. "Тошкентнома" шеърида 30 йил яшаб ижод қилган Ўзбекистон пойтахтига ўз муносабатини, Ватанига бўлган муҳаббат ва ташвишини ифодалаган. Орадан бир йил ўтиб ёзилган, 437 саҳифадан иборат "25 йиллик мунозара" китобида ҳам лирик ижод намуналари Ватанга муҳаббат руҳида акс этирилган. Мақсуд Шайхзоданинг ватанпарварлик руҳи билан суғорилган шеърлар қаторига "Кураш нечун?" (1942) ва 1941-45 йиллардаги Улуғ Ватан урушига бағишланган "Женя", "Учинчи ўғил", "Оқсоқол" ва бошқа шеърларини киритиш мумкин. Ватанга муҳаббат билан тўла асарлар М. Шайхзоданинг шеърлари мазмунан чуқур маънан қарашларга бойлиги билан ажралиб туради. Қахрамонлик, рухий теранлик - бу унинг шеъриятининг асосларидир. Ҳар бир сатрда эҳтиросли юрак уриши, ҳиссиз ҳаяжон бор. Зотан, ёшлигида 30-йилларда Мақсуд Шайхзода таниқли танқидчи, олим ва публицист бўлиб етишган. Мумтоз ва замонавий ўзбек, шунингдек, Озарбайжон, рус ва жаҳон адабиётини тадқиқ етиб, асарларни илмий мазмунда таҳлил қилади, танқидий ва журналистик мақолаларда ўз муносабат ва фикрларини билдиради. Бундан ташқари, ўзбек китобхони ўз таржимасида замонавий Озарбайжон ва чет эл насри ва шеъриятининг адабий намуналарини олган. Улуғ Ватан уруши ва ватанпарварлик мавзуси Мақсуд Шайхзода ижодида ўз аҳамиятини йўқотгани йўқ, чунки бу воқеа ҳар бир оилага таъсир қилди. Ҳар йили фашист босқинчиларига қарши курашган мамлакатларда ғалаба куни кенг нишонланади. Жанг майдонида минглаб ёш қиз ва ўғил болалар ҳалок бўлди. Улар ғалаба қозониш ғоясидан илҳомландилар. Ҳар бир инсон бу ҳақда ўйлаши ва озод мамлакатда чуқур нафас ола билиши учун бу одамлардан миннатдор бўлиши керак. Шунини таъкидлаш лозимки, ватанпарварлик шахснинг маънавияти, фуқаролиги ва ижтимоий фаоллиги бирлигида пайдо бўлиб, у кўплаб омиллар таъсирида шаклланади. Бундай ҳолда, таълим асосий рол ўйнайди.

Зеро, у шахснинг шаклланишига ва бинобарин, бутун жамият фаровонлигига доимо ҳал қилувчи таъсир кўрсатиб келган. Инсон шахси кўплаб омиллар, объектив ва субъектив, табиий ва ижтимоий, ички ва ташқи, мустақил ва ўз-ўзидан ёки муайян мақсадларга мувофиқ ҳаракат қиладиган одамларнинг иродаси ва онгига боғлиқ таъсири натижасида шаклланади ва ривожланади. Ватанпарварлик туйғуси мазмунан кўп қирралидир. Бу нафақат Ватанга муҳаббат, балки ўз она юртларига муҳаббат, ўз халқи учун фахрланиш, ўз атрофидаги дунё билан узвий алоқада бўлиш туйғуси ва ўз мамлакатининг бойлигини сақлаб қолиш



ва ошириш истаги ҳамдир. Улуғ Ватан уруши йилларида Мақсуд Шайхзода ватанпарварлик руҳига йўғрилган мақола ва очерклар ҳам ёзди. Унинг ўша давр шеърларида ўзбек фольклори ва мумтоз шеърятининг энг яхши шеърий анъаналари замонавий адабиёт ютуқлари билан қўшилиб кетади. Мақсуд Шайхзода мумтоз Шарқ шеърятининг жанрларида асарлар ёзади. Ватанпарварлик мавзуси "Тошкент ҳақида шеър", "Тошкентном", танланган асарлар тўплами, "Йиллар ва йўллар" лирик тўпламида, "Истиқбол", "Дунё абадийдир" каби лирик ва фалсафий асарларда ҳам кўтарилган. Олий таълим тизимида ёшларни ахлоқий тарбиялашдан асосий мақсад таълим-тарбия жараёни орқали тарбиялаш, умуминсоний кадрларни жонлантиришдир. Маънавий шахс - фаол ҳаётининг позицияни эгаллаган, ақлий ривожланган, Ватан манфаати учун ишлашни биладиган, соғлом турмуш тарзини олиб борадиган, ахлоқий жиҳатдан яхши, эстетик жиҳатдан маърифатли ва мураккаб замонавий дунёни ҳаракатлантира оладиган шахс. Мақсуд Шайхзоданинг ватанпарварлик тарбияси мавзусига "Жалолиддин Мангуберди" драматик асарида ҳам тўхталиб, унда аждодларимизнинг мўғул истилочиларига қарши фидокорона курашлари батафсил баён етилган. 1956да унинг ҳаёт ва ижодида янги босқич бошланди ва ҳаётининг сўнгги ўн йиллигини қамраб олди. Бу унинг шеърий ва ёзувчилик истеъдодини энг юксак намоён этиш этиш даври эди. Мақсуд Шайхзода томонидан 1964 йилда ёзилган Мирзо Улуғбек драмаси, Абу Райҳон Беруний ҳақидаги тарихий асари ҳам она Ватанга муҳаббат руҳида ёзилган. Маънавиятли инсон юксак инсоний туйғуларини исроф қилмайди. Ёшларнинг маънавий ривожланиши ва уларни мустақил ҳаётга тайёрлаш жамият ва давлат тараққиётининг муҳим таркибий қисмидир. Янги шароитда фақат маданият, унинг маънавий-ахлоқий кадрларини ёшлар ҳаётида қўлланма бўлиб хизмат қилиши ва унинг маънавий саломатлигини муҳофаза қилиши мумкин.

## ХУЛОСА

Маънавият инсоннинг онги ва ўз - ўзини англашига хос сифатий хусусият бўлиб, уларнинг ички дунёсининг яхлитлиги ва уйғунлигини, ўзларидан ташқарига чиқиш ва ўз атрофидаги дунё билан муносабатларини уйғунлаштириш қобилиятини акс эттиради. Халқнинг тарихий хотираси авлоддан-авлодга ўтиб келмоқда. Ўтмишда яратилган маънавий ва маданий кадрлар замонавий жамият мулкига айланади. Мақсуд Шайхзоданинг ватанпарварлик ва Ватанга муҳаббат руҳида ёзилган асарлари бунга ёрқин мисол бўла олади.

## REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. Тошкент. Ўзбекистон нашриёти. 25.01.2020.
2. Алмаз Ульви. Судьба и творчество Максуда Шейхзаде в плоскости литературных связей. Turklib.ru. Архивировано 29 ноября 2010 года.
3. Baratov, R. (2021). Prospects of Higher Education System (on the Example of Uzbekistan). *International Journal on Orange Technologies*, 3(3), 128-131.
4. Рашит Ўсарович Баратов (2022). ТРАНСПОРТ ТИЗИМИДА ТАЪЛИМ ИСЛОҲОТЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 90-95.
5. Baratov, R. U. (2019). INTEGRATION OF A SCIENCE, FORMATION AND MANUFACTURE IN THE COURSE OF PROFESSIONAL TRAINING. In *ОБЩЕСТВЕННЫЕ НАУКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ПОЛИТОЛОГИЯ, СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФИЯ, ИСТОРИЯ* (pp. 51-54).
6. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Х., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрнийёзов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10), 376-386.
7. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Х., Кушаков, Файзулла Абдуллаевич., Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). ҲОЗИРГИ ДАВРДА ИЖТИМОИЙ АДОЛАТ ҲАҚИДАГИ ИЛМИЙ-ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАЛҚИНИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (9), 647-656.
8. Ж. С. Раматов, Л. А. Валиев, & М. Н. Хасанов (2022). АУРОБИНДО ГҲОШ ТАЛҚИНИДА ИНСОН БОРЛИГИНИНГ АНТРОПОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 688-695.
9. Ramatov, J.S. va Xasanov, MN (2022). Ta'lim amaliyotida innovatsiyalarni jalb qilishning nazariy modelini tahlil qilish. *Sharq uyg'onishi: innovatsion, ta'lim, tabiiy va ijtimoiy fanlar* , 2 (6), 937-942.
10. У.К.Эрнийёзов, М.Н. Хасанов, & Х.С.Машарипов. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ИЖТИМОИЙ-АХЛОҚИЙ ТАЪЛИМОТИ ВА УНИНГ АНТРОПОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ . *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 4(3), 130–136.
11. Ж. С. Раматов, М. Хасанов, & Л. А. Валиев (2022). ИНСОН ДУНЁҚАРАШИНИНГНИНГ ДИНИЙ ВА

ДУНЁВИЙ ТАЛҚИНИ. Central Asian Academic Journal of Scientific Research, 2 (7), 78-82.

12. J. S. Ramatov, M. Hasanov МАФКУРАВИЙ АХЛОҚ ТАРБИЯСИНИНГ АНАМИЯТИ // Pedagogik fanlar boyicha akademik tadqiqotlar. 2022 yil. 6-son. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mafkuraviy-ta-didlarni-oldini-olishda-ahlo-iy-tarbiyaning-a-amiyati> (kirish sanasi: 04.10.2022).

13. Ж. С. Раматов, & М. Ҳасанов (2022). МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАР – ЖАМИЯТИМИЗ БАРҚАРОРЛИГИ ВА ЁШ АВЛОД ТАРБИЯСИНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ. Academic research in educational sciences, 3 (6), 973-979.

14. Baratov, R. U., & Nazarova, R. (2022). YOSHLAR HAYOTIY STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISHDA TA`LIMNING O`RNI. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 1), 830-833.

15. Ramatov, J., Umarova, R., Baratov, R., Jurabayev, N., & Artikova, B. (2022, June). Constructive and optimal solutions for the formation of a stable ecological situation in the Aral Sea region of Uzbekistan. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 2432, No. 1, p. 030113). AIP Publishing LLC.

